

Определено, что успешное решение данной общенациональной проблемы возможно при условии качественной гуманитарной и профессионально ориентированной подготовки учителей физической культуры.

Ключевые слова: личность, внеклассная работа, профессиональная подготовка, готовность, учитель, физическая культура, здоровье, общеобразовательная школа.

SUMMARY

A. Turchak, A. Shevchenko. Training of the future teachers of physical culture to extracurricular activities at school.

It was found that the lessons of physical training can compensate for only 15–20% of the required daily volume movements of students in this regard is the actual problem of the priority of care, which should occupy a leading position in the system of their highest values. Analyzed that one of the causes of the problem of reducing the level of health of the population of Ukraine is limited physical activity. Determined that the successful solution of the designated nationwide problem can be provided humanitarian quality and professionally oriented training teachers of physical culture.

Key words: personality, class work, training, readiness, teacher, physical education, health, school.

УДК 378.147

Т. В. Яковенко

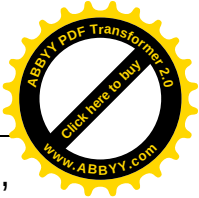
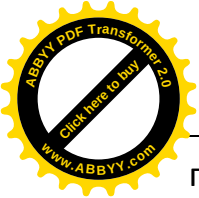
Українська інженерно-педагогічна академія

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті у світлі компетентнісного підходу подано структурні компоненти креативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Структура креативної компетентності представлена у вигляді мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та особистісного компонентів, які становлять сукупність педагогічно значущих особистісних якостей інженера-педагога професійного навчання.

Ключові слова: професійна компетентність, компетенція, креативність, креативна компетентність, майбутній інженер-педагог.

Постановка проблеми. Традиційно цілі освіти визначалися набором знань, умінь, навичок, якими повинен володіти випускник. Сьогодні такий підхід виявився недостатнім. Соціуму (професійним навчальним закладам, виробництву, сім'ї) потрібні не всезнайки і базіки, а випускники, які готові до включення в подальшу життєдіяльність, здатні практично розв'язувати життєві і професійні проблеми, що постають перед ними. А це багато у чому залежить не тільки від отриманих знань, умінь і навичок, але й від певних додаткових якостей, для позначення яких і вживається поняття «компетенції» і «компетентності», що більше відповідають розумінню сучасних цілей освіти. Уведення цих понять у педагогічну практику потребує зміни змісту і методів освіти, уточнення видів діяльності, якими повинні оволодіти студенти до закінчення навчання, і під час вивчення окремих предметів. Потреби суспільства вимагають від сучасного інженера-педагога високої культури, глибокої моральності, сформованої системи цінностей і переконань, громадянської позиції, зацікавленості педагога в розвитку творчого

потенціалу своїх учнів, здатності до інноваційної діяльності, самовдосконалення, професійної активності та ін. У зв'язку з цим одним із найголовніших завдань поряд з формуванням гармонійно розвиненої особистості є завдання формування професійно компетентного фахівця.

Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутнього інженера-педагога, здатного вільно й активно мислити, моделювати освітньо-виховний процес, самостійно генерувати і втілювати нові ідеї, технології навчання і виховання, є актуальною за сучасних соціально-економічних умов. По-перше, професійно компетентний викладач робить позитивний вплив на формування творчих якостей учнів у процесі навчально-виховної роботи; по-друге, зможе досягти кращих результатів у своїй професійній діяльності; по-третє, сприяє реалізації власних професійних можливостей.

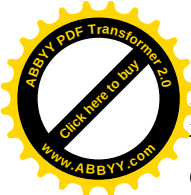
Аналіз актуальних досліджень засвідчив, що теорія компетентнісно орієнтованого підходу до навчання викладена у працях В. Байденка, В. Безпалька, Н. Бібік, Е. Зеєра, І. Зимньої, І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Маркової, О. Овчарук, Л. Петровської, Л. Пуховської, М. Розова, Г. Терещука, А. Хуторського та ін. Формування професійної компетентності у вищих навчальних закладах розкрито у працях Н. Брюханової, О. Коваленко, Л. Тархан, С. Федорова та ін.

Теоретичні положення про сутність і структуру креативності в контексті загальної проблеми творчості розроблено у працях багатьох учених. Філософські аспекти творчості вивчали М. Каган, І. Кант, Б. Кедров, К.-Г. Юнг, В. Соловйов, М. Хайдеггер, В. Шинкарук, А. Шумилін.

Проблему розвитку креативності особистості розглядали як українські вчені (В. Клименко, Є. Лузік, О. Потебня, В. Роменець, Л. Шелестова), так і російські (Д. Богоявленська, В. Дружинін, О. Лук, С. Максимова, О. Матюшкін, О. Мороз, Є. Ніколаєва, Я. Пономарьов) та зарубіжні (Г. Алдер, Дж. Гілфорд, А. Маслоу, К. Поппер, К. Роджерс, П. Торренс) педагоги та психологи.

Суть педагогічної творчості досліджували В. Андреев, Ф. Гоноболін, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, М. Никандров, І. Раченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін. Процес формування готовності студентів до педагогічної творчості за різноманітних видів професійної підготовки відображений у працях Л. Ведерникової, М. Віленського, О. Голубкової, Г. Горелової, С. Гуревича.

В останні десятиліття з'явилася низка дисертацій з проблем розвитку педагогічної креативності викладачів різних фахів – початкового навчання, математики, рідної мови та літератури, іноземних мов, музики,

фізкультури тощо (Н. Бружукова, А. Буреніна, З. Гуцало, С. Зайцева, Л. Князева, Т. Короткова, О. Куцевол, З. Левчук, З. Тимофєєва, В. Фрицюк, Г. Шевченко, Л. Шеховцова та ін.).

Разом з тим у педагогічній теорії та практиці недостатньо розроблено структуру креативної компетентності викладачів технічних дисциплін.

Мета статті – визначити структурні компоненти креативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній літературі часто використовуються і вже устоялися терміни «компетенція», «компетентність». Їх широке застосування цілком виправдано, особливо у зв'язку з необхідністю модернізації змісту освіти. Проте і до сьогодні у європейському освітньому співтоваристві немає єдиного чіткого й однозначно витлумаченого визначення поняття «компетентність» щодо його використання для опису бажаного образу (професійно-кваліфікованої моделі) випускника певного рівня освіти.

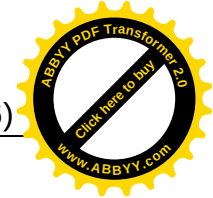
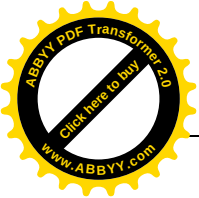
Експерти країн Європейського Союзу (J. Specters, M. Teja) поняття «компетентність» розглядають як здатність ефективно і творчо застосовувати знання та вміння в міжособистісних стосунках [5, 15].

З позицій компетентнісного підходу рівень освіти визначається здатністю розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань, зосереджується увага на здатності використовувати отримані знання.

Компетентність – це те, чого досяг конкретний фахівець, вона характеризує міру освоєння компетенції і визначається здатністю вирішувати запропоновані «місцем» завдання. Таким чином, професійна компетентність інженера-педагога – це система знань, умінь і здібностей, що становлять основу його професійної діяльності.

У перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє пізнанням і досвідом, отже, компетентна у певній галузі, людина володіє відповідними знаннями та здібностями, що дозволяють їй обґрунтовано судити про цю галузь та ефективно діяти в ній. Водночас професійною компетентністю називають індивідуально-психологічне утворення, що включає досвід, знання, психологічну готовність.

Відрізняють синонімічно використовувані поняття «компетенція» і «компетентність». У психолого-педагогічній літературі поняття «компетентність» пов'язане з певним видом діяльності й відповідно до словника С. Ожегова означає «обізнаність, авторитетність у галузі», а «компетенція» має таке значення: «коло повноважень, прав особи, органу, коло питань, справ, що знаходяться в чиему-небудь віданні» [4, 234].

Поняття «компетенція» частіше застосовується для позначення:

- освітнього результату, вираженого в підготовленості випускника, у реальному володінні методами, засобами діяльності, у можливості упоратися з поставленими завданнями;
- такої форми поєднання знань, умінь і навичок, яка дозволяє ставити і досягати цілі з перетворення навколишнього середовища.

Суфікс «-ність» в українській мові означає ступінь оволодіння певною якістю, тому термін «компетентність» найчастіше використовується для позначення певних якостей, ступеня оволодіння ними.

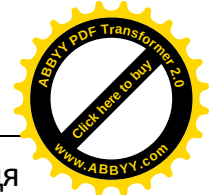
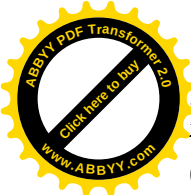
Під компетентністю частіше розуміють інтегральну якість особистості, що виявляється в загальній здатності і готовності до діяльності, заснованій на знаннях і досвіді, які набуті у процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну й успішну участь у діяльності.

Таким чином, поняття компетенцій і компетентностей значно ширше понять знання, уміння і навички, бо включає спрямованість особистості (мотивацію, ціннісні орієнтації тощо), її здатності долати стереотипи, відчувати проблеми, що виявляє проникливість, гнучкість мислення, характер – самостійність, цілеспрямованість, вольові якості.

Розглядаючи зазначену проблему, необхідно насамперед визначити, що таке професійна компетентність, виявити її структуру та умови її формування. Е. Зеєр під професійною компетентністю розуміє сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності [1].

Професійна компетентність педагога – це сформованість у його праці різних сторін педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, у яких самореалізована особистість педагога на рівні, що забезпечує стійкі позитивні результати в навчанні і розвитку учнів та студентів.

У межах компетентнісного підходу до освітнього процесу, крім професійної компетентності, прийнято виділяти ключові (базові) компетентності та особистісні якості фахівця. Термін «ключова компетентність» указує на те, що вона є «ключем», підставою для інших, більш конкретних предметно орієнтованих (професійних) компетентностей. Передбачається, що ключові компетентності мають надпрофесійний характер і необхідні в будь-якій сфері діяльності. На нашу думку, в основу класифікації ключових компетентностей можна покласти інваріантні види діяльності сучасного фахівця. Незалежно від професії, він повинен бути готовий до виконання таких видів діяльності: пізнавальної, комунікативної, управлінської, ціннісно-сислової, цивільно-громадської, інформаційної, науково-дослідної, здоров'язберігаючої та культурно-дозвіллевої.

Отже, до переліку ключових (базових) компетентностей будь-якого фахівця доцільно включити такі: когнітивну або пізнавальну, комунікативну, управлінську або соціально-організаційну, компетентність у ціннісно-смысловий орієнтації, компетентність у сфері цивільно-громадської діяльності, інформаційно-комп'ютерну, креативну, компетентність здоров'язберігаючу, компетентність у сфері культурно-дозвілєвої діяльності.

Проте компетентність інженера-педагога повинна розглядатися значно ширше, ніж компетентність будь-якого іншого професіонала.

Н. Кузьміна [2] під професійно-педагогічною компетентністю розуміє сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою як найкращого вирішення педагогічних завдань. Виходячи з вищенаведеного, можна виділити такі елементи педагогічної компетентності:

- спеціальна і професійна компетентність у сфері предмета, що викладається;
- методична компетентність у сфері способів формування знань і вмінь учнів;
- соціально-психологічна компетентність у сфері спілкування;
- диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості учнів;
- аутопсихологічна компетентність щодо переваг і недоліків власної діяльності та особистості.

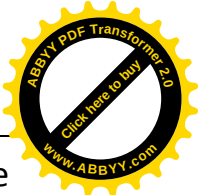
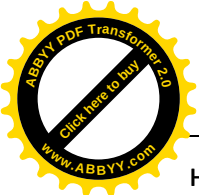
Ураховуючи специфіку педагогічної діяльності інженера-педагога, в якій здійснюється навчальне співробітництво, спілкування та інші форми взаємодії зі студентами, а також поєднання педагогічної діяльності з науково-дослідною роботою, у структурі професійно-педагогічної компетентності викладача технічних дисциплін слід виокремити:

- спеціальні знання і вміння в галузі технічних наук (дисциплін);
- психолого-педагогічну компетентність;
- комунікативну компетентність;
- соціально-організаційну (управлінську) компетентність;
- креативну компетентність.

У нашому дослідженні інтерес становить поняття «креативна компетентність викладача технічних дисциплін».

Перш ніж розкрити структуру і зміст креативної компетентності в тому значенні, яке воно буде мати в нашій роботі, розглянемо деякі з підходів до інтерпретації поняття «креативність».

Р. Сімпсон розглядає креативність як здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення. С. Тейлор [8] розглядає креативність

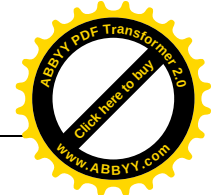
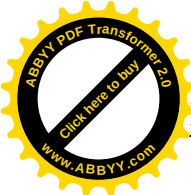
не як єдиний фактор, а як сукупність різних здібностей, кожна з яких може бути представлена різною мірою. Е. Торренс вважає, що креативність – це здатність до загостреного сприйняття недоліків, прогалин у знаннях, відсутніх елементів, дисгармонії тощо. Він запропонував модель креативності, яка включає три фактори: швидкість (продуктивність), гнучкість, оригінальність [9].

Ф. Баррон [7] розуміє під креативністю здатність вносити щось нове в досвід.

Д. Чернилевський та О. Морозов розглядають креативність як «здатність, що відображає властивість індивіда створювати нові поняття і формувати нові навички, тобто здатність до творчості» [6, 286].

Проаналізувавши сучасні концепції креативності, що зосереджують увагу на вивченні продукту творчої діяльності (Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін), творчому процесі (Дж. Гілфорд, С. Мідник, В. Моляко, Я. Пономарьов, Е. Спирмен, Е. Торранс), особистості творця (Г. Батищев, Ф. Беррон, Д. Богоявленська, В. Дранков, В. Дружинін, А. Маслоу, К. Роджерс, Б. Теплов та ін), доходимо висновку про те, що у філософії креативність визначається як категорія актуалізації в особистості творця, синергетичний процес, результат творення суб'єктивно й об'єктивно нового продукту. У психології більшість дослідників під креативністю розуміють певну сукупність розумових та особистісних особливостей. У професійній педагогіці та методиці креативність розглядається як здатність до творчості, прийняття і створення нового, нестандартного мислення, генерування великої кількості оригінальних і корисних ідей. Креативність особистості визначає її готовність до змін, відмови від стереотипів, знаходження оригінальних рішень складних проблем у ситуації невизначеності; це внутрішній ресурс людини, який допомагає їй успішно самовизначитися в суспільстві. Креативність означає рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, відносно стійку характеристику особистості.

О. Морозов вважає, що креативність можна поділити на інтелектуальну і соціальну. Інтелектуальна креативність включає когнітивну сферу, яка, у свою чергу, складається з аналізу (абстракції) і синтезу (узагальнення). Здібності до аналізу і синтезу є складовими загального інтелекту. Соціальна креативність включає професійну креативність, одним з різновидів якої є педагогічна креативність. Педагогічна креативність складається з комунікативної і дидактичної. Комунікативна креативність спирається на діалог та імпровізацію. Дидактична креативність включає сприйнятливості до інтелектуальних цінностей, а також здатність до новаторства. Метою дидактичної креативності є поєднання сприйнятливості до інтелектуальних

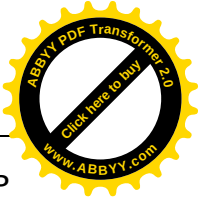
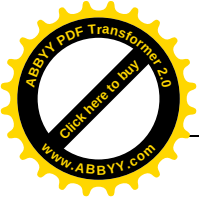
цінностей зі здатністю до новаторства [3].

У сучасній психолого-педагогічній літературі немає одностайної думки щодо факторів, які впливають на рівень розвитку креативності. Причому фактори різняться не лише за кількістю, але й за ступенем значущості кожного з них. Так, учені виділяють такі фактори:

- незвичайна напруженість уваги, величезна вразливість, сприйнятливність, інтуїція, розвинена фантазія, вигадливість, здатність до передбачення, широта знання, відхилення від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, величезна працездатність, вікові особливості, мотивація (О. Пономарьов);
- творчі здібності (розумові та пов'язані з мотивацією і темпераментом), творчий клімат (середовище), мотивація, інтуїція (О. Лук);
- пізнавальна мотивація, творчі здібності, вікові особливості, сумніви, соціокультурні особливості (О. Матюшкін);
- мотивація, досвід, час, психолого-фізіологічний стан людини, інтенсивне емоційне переживання, соціокультурні та вікові особливості, рівень інтелекту вищий за середній (Є. Ніколаєва);
- творчі здібності; уміння; мотивація; рівень інтелекту вищий за середній; підтримка захоплень батьками; стабільність інтересів; ознайомлення з іншими стереотипами поведінки, мовлення, проживання та навчання в інших країнах, оволодіння іноземними мовами у ранньому віці (П. Торренс);
- творчі здібності; творче середовище; рівень інтелекту вищий за середній; соціокультурний фактор; мотивація; інтенсивне емоційне переживання; оптимізм (Г. Алдер) та ін.

Проаналізувавши погляди провідних учених різних країн, виділили основні фактори, що впливають на розвиток креативності студентів, і систематизували їх за значущістю:

- 1) творчі здібності;
- 2) творче середовище;
- 3) соціокультурні особливості;
- 4) творча мотивація;
- 5) рівень інтелекту вищий за середній;
- 6) вікові особливості;
- 7) досвід;
- 8) час;
- 9) інтенсивне емоційне переживання;
- 10) підсвідомі процеси (інтуїція).

Успішна реалізація всіх функцій педагогічної діяльності залежить насамперед від наявності у педагога певних здібностей, тобто тих індивідуально-психологічних особливостей, які відрізняють одну людину від іншої та стосуються успішності виконання діяльності або кількох діяльностей.

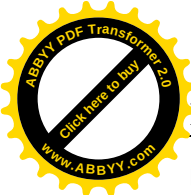
Н. Кузьміна визначає педагогічні здібності як індивідуальні, стійкі властивості особистості, які складаються зі специфічної чутливості до об'єкта, процесу і результатів, що дозволяють знаходити (створити) найбільш продуктивні способи вирішення завдань у мінливих ситуаціях [2].

У структурі креативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів можна виділити такі компоненти:

- *мотиваційний компонент*, що включає особистісно значущі мотиви й ціннісні установки, позитивне ставлення до формування та розвитку творчих здібностей, потреби у їх застосуванні у практичній діяльності, самовиховання, саморозвиток і стимулює активність, самостійність, творчий прояв особистості у професійній діяльності;
- *когнітивний компонент*, що охоплює систему знань методики викладання спеціальних дисциплін на основі застосування креативних технологій;
- *діяльнісний компонент*, що включає дослідницькі, організаторські, проектувальні вміння, які дозволяють реалізовувати креативні технології формування педагогічних знань і вмінь, здійснювати організацію самостійної творчої роботи, планувати навчально-творчу роботу;
- *особистісний компонент*, який становить сукупність педагогічно значущих особистісних якостей інженера-педагога професійного навчання: здатність до творчості, до вирішення проблемних завдань; винахідливість; гнучкість і критичність розуму, інтуїція, самобутність і впевненість у собі; здатність ставити і вирішувати нестандартні завдання, здатність до аналізу, синтезу і комбінування, здатність до перенесення досвіду, передбачення та ін; емоційно-образні якості: одухотвореність, емоційне піднесення у творчих ситуаціях; асоціативність, уява, почуття новизни, чутливість до суперечностей, здатність до емпатії; проникливість, вміння бачити знайоме в незнайомому; подолання стереотипів; схильність до ризику, прагнення до свободи.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що *креативна компетентність майбутнього інженера-педагога* є інтегральною багатофакторною якістю особистості, що зумовлює на професійній основі розвиток творчих здібностей тих, кого навчають, і саморозвиток власних творчих здібностей майбутнього інженера-педагога.

Перспективи подальших наукових розвідок. Системне, цілісне уявлення про креативну компетентність майбутніх інженерів-педагогів,

виділення її сутнісних ознак та компонентів є теоретичною передумовою для подальшої розробки технології ефективного формування креативної компетентності в умовах креативного середовища інженерно-педагогічного вищого навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зеер Э. Ф. Профессионально-образовательное пространство личности / Зеер Э. Ф. – Екатеринбург, 2002. – 126 с.
2. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. – Л. : ЛГУ, 1970. – 114 с.
3. Морозов А. В. Формирование креативности преподавателя высшей школы в системе непрерывного образования : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Морозов Александр Владимирович. – М., 2004. – 500 с.
4. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, И. Ю. Шведова. – М. : Язъ, 1994.
5. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. А. Петрук. – К., 2008. – 40 с.
6. Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология : учеб. пособие для вузов / Д. В. Чернилевский, А. В. Морозов. – М. : МГТА, 2001. – 301 с.
7. Barron F. Creative person and creative process / F. Barron // Ibid. – 1976. – Vol. 10, № 3. – P. 165–169.
8. Taylor C. W. Creativity: Progress and potential / C. W. Taylor. – N.Y. ; San Francisco ; Toronto ; L., 1964.
9. Torrance E. P. The Search for Satori and Creativity / E. P. Torrance. – Buffalo N.Y. : Creative Education Foundation, 1979.

РЕЗЮМЕ

Т. В. Яковенко. Структурные компоненты креативной компетентности будущих инженеров-педагогов.

В статье в свете компетентностного подхода представлены структурные компоненты креативной компетентности будущих инженеров-педагогов. Структура креативной компетентности представлена в виде мотивационного, когнитивного, деятельностного и личностного компонентов, которые являются совокупностью педагогически значимых личностных качеств инженера-педагога профессионального обучения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетенция, креативность, креативная компетентность, будущий инженер-педагог.

SUMMARY

T. Yakovenko. Structural components of the creative competence of future engineers-teachers.

The article in the light of the competency approach presented structural components creative future engineers-teachers. The structure of creative expertise represented in the form of components: motivational, cognitive, active and personal components, which is a set of pedagogically important personal qualities of an engineer-teacher training.

Key words: professional competence, competence, creativity, creative expertise, the future engineer-teacher.